

**Пиріг Ігор Володимирович**  
завідувач кафедри кримінального  
права та кримінології  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ,  
доктор юридичних наук, доцент

## **ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кожен вид діяльності з розслідування злочинів: слідчої, оперативно-розшукової, експертної, для досягнення максимальних результатів повинен бути належним чином забезпечений усім необхідним, у тому числі й інформацією, з використанням якої проводяться ті чи інші дії, направлені на збирання доказів. Основним завданням інформаційного забезпечення досудового розслідування є збирання та обробка усієї необхідної інформації про злочин та надання можливості отримання цієї інформації слідчим у зручному вигляді з метою її використання при розслідуванні. Розглядаючи процес розслідування як взаємопов'язану слідчу, оперативно-розшукову та експертну діяльність, можна зазначити, що усі суб'єкти, які її здійснюють, таким чином беруть участь у інформаційному забезпеченні розслідування, а також використовують зібрану інформацію у своїй діяльності.

Експертна діяльність з інформаційного забезпечення складається з двох різних за змістом видів: 1) отримання інформації з певних джерел; 2) накопичення та систематизації отриманої інформації. Суб'єктами такої діяльності на досудовому розслідуванні є інспектори-криміналісти слідчих підрозділів та співробітники Експертної служби МВС.

Оскільки злочин є подією минулого, яку слідчий безпосередньо не сприймав, його пізнання здійснюється опосередковано, через виявлення і дослідження відображень окремих його елементів, їх властивостей в оточуючій обстановці, як системи об'єктів, що несуть інформацію про подію злочину. Існують два шляхи отримання інформації: перший – виявлення та дослідження матеріальних об'єктів, що несуть на собі інформацію про злочин, і другий – виявлення людей, які володіють інформацією про злочин або були безпосередніми його учасниками, та отримання від них необхідної інформації у вербальній формі. Слідчий, відповідно до свого процесуального статусу, має право отримувати інформацію обома шляхами. Співробітники експертних підрозділів можуть отримувати інформацію тільки з матеріальних об'єктів, якими при вчиненні злочину виступають сліди.

Дії злочинця з підготовки, вчинення та приховування злочину становлять складну динаміку взаємодії матеріальних об'єктів, супроводжуваних утворенням різного роду слідів, що виступають джерелами інформації про подію злочину та її учасників. Завдання суб'єктів, що беруть участь у розслідуванні, полягає у виявленні, вилученні та фіксації слідів, а відповідно й інформації, яку вони містять. Крім того, досліджуючи сліди як на місці

події, так і під час проведення експертизи, експерти також отримують інформацію, що використовується у розслідуванні.

У сучасній криміналістиці поняття слідів розглядається за кількома аспектами. У широкому розумінні слід – це результат будь-якої матеріальної зміни первинної обстановки внаслідок учинення злочину: матеріально-фіксовані зміни одного об'єкта на інший; поява чи зникнення тих чи інших предметів, порушення первинного положення, місцезнаходження, стану різних об'єктів (наприклад, загублені злочинцем на місці події власні речі, осколки розбитого віконного скла). Сліди у вузькому розумінні – матеріально-фіксовані відображення зовнішньої будови одного об'єкта на іншому або сліди-відображення. Сліди-відображення виникають внаслідок взаємодії двох об'єктів і мають достатньо широке розповсюдження: це сліди рук людини, ніг, взуття, зубів, транспортних засобів, знарядь та інструментів тощо.

Щодо класифікації слідів, найбільш розповсюдженим та загальноприйнятим вважається їх поділ на сліди-предмети, сліди-речовини та сліди-відображення. Сліди-предмети будуть носіями інформації про їх властивості, стан, зміни, що відбулися в них, і причини, що їх викликали. Також сліди-предмети можуть бути носіями інформації про особу, яка ними володіла, її схильності, звички, приналежність до певної професії, навіть характер. Вилучені сліди-предмети можуть складати зміст криміналістичних обліків.

Сліди-речовини залежно від їх природи та відношення до місця події можуть слугувати джерелами різної інформації. Сліди-речовини можна поділити на такі: а) сліди-речовини, які занесені на місце пригоди (встановлення місця їх початкової локалізації дозволить визначити, де раніше був злочинець, звідки був перенесений предмет тощо); б) сліди-речовини, які виникли на місці пригоди внаслідок певних дій (сліди крові як результат тілесних пошкоджень при нападі, краплі розплавленого металу при руйнуванні металевої перешкоди); в) сліди-речовини, унесені з місця злочину (частки негорючої речовини, яка використовується для засипки сейфів); г) сліди-речовини, які залишилися внаслідок зберігання або транспортування об'єктів [1, с. 331]. За слідами-речовинами можна визначити хімічний склад речовини, умови виникнення слідів на місці події, а від цього – і дії злочинців при вчиненні злочину (наприклад, напрямок руху людини, транспортного засобу). Сліди-речовини біологічного походження містять інформацію про людину: групу крові, а звідси – про фізичний стан, захворювання; генетичний код людини тощо.

Сліди-відображення є носіями інформації трьох категорій: про самі сліди, про об'єкти, які вступали у взаємодію, про механізм такої взаємодії. Ця обставина в загальному плані визначає обсяг та якість інформації, яку закладено у слідах-відображеннях. Вона залежить від багатьох чинників: матеріалу об'єктів взаємодії, їх природи, форми, сили і напряму взаємодії тощо. Сліди відображення серед інших слідів є найбільш інформативними, але для вилучення цієї інформації зі слідів-відображень потрібно витратити значно більше зусиль та часу. Сліди-відображення містять інформацію про механізм та обставини події, послідовність дій злочинців, їх особисті характеристики тощо. Під час розслідування сліди-відображення вилучаються або

з предметом, на якому вони залишені, або шляхом виготовлення копій цих слідів з використанням техніко-криміналістичних засобів. Вилучені при розслідуванні сліди також можуть бути об'єктами криміналістичних обліків.

До об'єктів, що є носіями криміналістичної інформації, належать також зразки для порівняльного дослідження. Вони відбираються слідчим відповідно до вимог ст. 245 КПК України, у багатьох випадках із залученням експертів в якості спеціалістів. Але як зразки для порівняльного дослідження експерти можуть використовувати не тільки об'єкти, відібрані у процесуальному порядку, а й ті, що містяться у певного виду обліках, наприклад, дактилокарти або кулі чи гільзи. Криміналістичні обліки формують працівники Експертної служби МВС, тобто в обох випадках співробітники експертних підрозділів, отримуючи зразки для порівняльного дослідження, виконують роботу з інформаційного забезпечення досудового розслідування.

Узагальнюючи наведені вище положення, можна зазначити, що об'єктами, що містять в собі інформацію, необхідну для розслідування та отримання якої є складовою експертної діяльності, на нашу думку, можуть бути: обстановка місця події в цілому; сліди та їх копії, вилучені при проведенні слідчих (розшукових) дій; зразки для порівняльного дослідження.

Іншою складовою інформаційного забезпечення розслідування, як зазначалося нами вище, є експертна діяльність з накопичення та систематизації отриманої інформації, іншими словами, діяльність з формування та ведення криміналістичних обліків. Криміналістичні обліки поділяються на три групи: оперативно-розшукові, інформаційно-довідкові та довідково-допоміжні. Криміналістичні обліки оперативно-розшукового призначення містять інформацію стосовно об'єктів, причетних до нерозкритих злочинів, а також конкретних об'єктів, що становлять оперативний інтерес. Інформаційно-довідкові обліки призначені забезпечувати процес розслідування різноманітною інформацією про об'єкти, причетні до злочину, яка може бути корисною для вирішення завдань, що виникають у процесі розслідування. До довідково-допоміжних криміналістичних обліків належать колекції та каталоги різноманітних об'єктів, що використовуються як зразки для порівняння при проведенні експертиз і досліджень, а також у розшуковій діяльності для вирішення класифікаційних завдань [2, с. 375–377].

Оперативно-розшукові та довідково-допоміжні обліки містяться в ДНДЕКЦ та підпорядкованих підрозділах. Об'єкти, що в них знаходяться і несуть певну інформацію, вилучаються при проведенні гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Тому суб'єктами діяльності з формування криміналістичних обліків можуть бути усі учасники процесу розслідування: слідчі, оперуповноважені, експерти. Але відповідальність за їх формування та ведення повинна покладатися на працівників Експертної служби МВС.

Інформаційно-довідкові обліки повинні зберігатися в підрозділах інформаційного забезпечення Національної поліції. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію», поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України; 2) користується базами (банкми) даних МВС України та інших органів державної влади; 3) здійснює

інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [3].

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики : в 3-х т. / Р. С. Белкин – М. : Юрист, 1997. – Т. 1: Общая теория криминалистики. – 408 с.

2. Бирюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бирюков. – Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 664 с.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

**Чаплинський Костянтин Олександрович**

завідувач кафедри криміналістики,  
судової медицини та психіатрії,  
доктор юридичних наук, професор

**Ковбаса Володимир Миколайович**

доцент кафедри  
кримінально-правових дисциплін,  
кандидат юридичних наук

*(Дніпропетровський державний  
університет внутрішніх справ)*

**ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ  
КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Успішному провадженню досудового розслідування, а саме – якісному проведенню слідчих (розшукових) дій, сприяють засоби криміналістичної тактики. Засоби криміналістичної тактики – це, власне, знаряддя праці, за допомогою яких слідчий вирішує тактичні завдання досудового розслідування. До засобів криміналістичної тактики у науковій літературі більшість вчених традиційно відносять: тактичний прийом; тактичну комбінацію; тактичну операцію; тактичну рекомендацію; тактичне рішення. Вказані засоби криміналістичної тактики не є процесуальними. Втім, ці засоби розроблені на основі досягнень науки і узагальнення матеріалів оперативно-розшукової та слідчої практики, що дозволяє слідчому ефективно, з меншою витратою сил, засобів та часу проводити слідчі (розшукові) дії.

Під час розслідування кримінальних правопорушень перед слідчим може виникнути ситуація, коли для вирішення завдань кримінального судочинства використання тактичного прийому або тактичної рекомендації є недостатнім. За такої ситуації виникає необхідність проведення тактичних комбінацій чи тактичних операцій. На сьогодні у сучасній криміналістичній тактиці використовуються поняття «тактична комбінація» і «тактична операція», визначення яких має дискусійний характер.

Відповідно до тлумачного словника, комбінація – сполучення, поєднан-